

ATTİLÂ İLHAN'IN SİSLER BULVARI ŞİİRİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

Ertan EROL*
Halis Ahmet ÖZER**

ÖZET

Attilâ İlhan, Cumhuriyet devri önemli çağdaş şairlerimizden biridir. Şiirle ilgilenmeye başladığı 1941 yılından itibaren önemli şiirler kaleme almıştır. Bu şiirler ilk olarak Duvar adlı kitapta 1948 yılında toplanmıştır. Sanatçının şiirle uğraşının ikinci ürünü Sisler Bulvarı şiir kitabı, 1954 yılında Seçilmiş Hikâyeler yayınevinde basılmıştır. Yayımlandığı kitaba adını veren ve bu yazıda incelenecek olan şiir, kitabın Kaptan adlı ikinci bölümünde yer almaktadır. Bu çalışmada, Attilâ İlhan'ın Sisler Bulvarı başlıklı şiirinin anlam evreni üzerinde okura yeni pencereler açılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Attilâ İlhan, Modern Türk şiiri, Attilâ İlhan şiiri, şiir incelemesi.

AN ANALYSIS OF SİSLER BULVARI BY ATTİLÂ İLHAN

ABSTRACT

Attilâ İlhan is one of the leading contemporary poets of the Republic era Turkish literature. From 1941, when he started an interest in poetry, he wrote remarkable poems. These poems were first collected in 1948 in a book titled Duvar. The second work of his poetry career, Sisler Bulvarı, was published in 1954 by Seçilmiş Hikâyeler publishing house. The poetry that gave its name to this book appeared in the second part of it titled Kaptan. This study aims to give readers a new perspective on the meaning universe of the poem Sisler Bulvarı by Attilâ İlhan.

Key words: Attilâ İlhan, modern Turkish poetry, poetry of Attilâ İlhan, poetry analysis.

Giriş

Attilâ İlhan, 1941 yılından başlayarak hayatını kaybettiği 2005 yılına kadar yaşamının her devrinde şiirle uğraşmıştır. İlhan, yaklaşık 64 yıllık bir zaman sürecinde Türk şiirinin içinde yer almış, bu şiir evreni içinde kendisine müstesna bir yer edinmiş ender şairlerimizden biridir. Şiirle uğraştığı bu dönemde toplam on iki şiir kitabı çıkaran Attilâ İlhan; 1950'li yıllardan itibaren şiirleri aranan, okuyucu kitlesi oluşan ve diğer şairlerce takip edilen bir sanatçı, bir fikir adamı olmuştur (Çelik 2003).

* Yrd. Doç. Dr., Kara Harp Okulu. El-mek: ertanrl@gmail.com

** Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Ens. Yeni Türk Ed. Doktora Öğrencisi. El-mek: halisahmetozer@yahoo.com.tr

Bir şiir incelenirken şairin niyeti, şiire yansıyan biyografik ve psikolojik unsurlar ile kuramsal eleştiri yaklaşımları son derece önem taşımaktadır. Attilâ İlhan yaşadığı dönemin tanığı olarak hem de kendi hayat tecrübelerini şiirine yoğunlukla aksettiren bir şairdir diyebiliriz. Dolayısıyla, Attilâ İlhan'ın şiirlerinin incelenmesinde, klâsik eleştiri yaklaşımlarının yanında biyografik ve psikolojik okumalara daha fazla yer verilmesi gerektiği bir gerçektir. Bu bakımdan Sisler Bulvarı şiiri, çoğunlukla bu açılardan değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra okurun eseri algılaması boyutuyla da kişisel değerlendirmelere yer verilecektir.

Attilâ İlhan, 1954 yılında “Sisler Bulvarı” adıyla yayımladığı eserinde “Kaptan” başlığı altında topladığı şiirler arasında kitaba da ismini veren bu şiire yer vermiştir. Aslında bu bölüme bakıldığında Attilâ İlhan'ın ideolojisinin, toplumcu gerçekçi (sosyal gerçekçi) dünya görüşünün bu şiirlere pek de yansımaya sahip olmadığı bir araya getirilmiş olduğu görülmektedir. Daha ziyade “ben” duygusunun hâkim olduğu bu şiirlerde “gerilim, coğrafyadan kaçış ve aşk” duygularının ön plana çıktığı gözlenmektedir. Ancak her ne kadar “ben” duygusunun hâkim olduğu şiirler olarak ifade etmiş olsak da burada karşımıza çıkan “ben” toplumun gerçeklerinden büsbütün sıyrılmış bir ben değildir. Şiirin kaleme alındığı dönem itibarıyla şairin içinde bulunduğu sosyolojik ve siyasi şartlar ile büyük şehirlerin insan üzerindeki yalnızlaştırıcı etkisi aslında şiirde feridin, “ben”in kaygıları ve gerilimi içinde karşımıza çıkmaktadır.

Yakup Çelik, Sisler Bulvarı adlı şiirde yer verilen ben'in kaygıları ve gerilimi bir başka ifadeyle teması etrafında şu görüşlere yer verir: “*Sisler Bulvarı* ve *Yasak Sevişmek* arasındaki bu dönem şiirlerinde büyük şehir yaşantısı içerisinde aşklar, isyanlar, toplumcu mücadeleden ve büyük şehir hayatının karanlık dünyasından kaynaklanan gerilimler işlenir. Ben'in ön planda olduğu şiirlerde, toplumcu gerçekçi düşünce, imajlar yumağı içerisinde, insanın yaşadıklarının arkasında sezdirilir. Ben'in hür yaşama arzusunun arkasında siyasal baskıların, yerleşmemiş bir hürriyet ortamının varlığı dikkatlere sunulmaktadır. Attilâ İlhan, büyük şehir hayatının problemleriyle bunalan, gerilimi ve imkânsız aşkı yaşayan insanı, temelini 1951'in sonunda attığı sosyal realizm düşünceleri doğrultusunda ele alır.” (Çelik 2003)

Attilâ İlhan'ın 1950'li yıllardaki şiir anlayışını ortaya koyan Sisler Bulvarı adlı eseri, Başka Yerde Olmak ve Kaptan bölümleriyle başlar. Bu şiirlerinde İlhan büyük şehir yaşamının sıkıntılarını, o günkü insanın içinde bulunduğu sıkıntıları ve düştüğü çelişkili durumları ele alır. Bu konuları ele alırken izlediği yöntem bireyden yola çıkarak toplumcu gerçekçiliği okurun gözleri önüne sermek olmuştur. Bireyden topluma uzanan bu anlayışta estetik kaygı da önemli bir yer işgal etmiştir. Sisler Bulvarı adlı şiirde, böyle bir estetik endişeyle, şehir hayatını temsil etme misyonuna sahip olan ben'in aşk ve maceraya düşkün karakteri, ben'in gerilimi, korkuları ele alınmıştır (Çelik 2003).

Attilâ İlhan bir söyleşisinde Sisler Bulvarı adlı eserinde Evazyon yani kendinden kaçış temasının ağırlıklı olduğunu belirtir. Hatta bir adım daha ileri giderek “kendinden kaçıp gitmek” temasının Türk şiirinde Sisler Bulvarı adlı eserle başladığı görüşünü ileri sürer (Aliye 1999).

Sisler Bulvarı şiirinin sahip olduğu özelliklere göre, şiire biyografik okuma ve psikanalitik bakışla yaklaşmamız gerekecektir. Zira siyasi duruşu sebebiyle ciddi kovuşturmalara maruz kalmış, hakkında açılan davalar sonucunda sürekli yakalanma korkusu yaşamış ve mahkûmiyetin ıstırabını bütün acımasızlığıyla benliğinde hissetmiş olan şairin bu şiirde yer alan ve şiirin içerik katmanlarını da oluşturan “gerilim ve coğrafyadan kaçış” temaları “aşk “temasını da gölgeleyen ve aşkın sınırlarını belirleyen bir şekil almıştır.

Şiirin kurgulanışında ve anlatımında sinematografik bir bakış ve anlatımcı tekniğin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Zira şairin aynı zamanda bir senaryo ve roman yazarı olduğu dikkate alındığında, onun bu yanının şiirin anlatımında etkili olduğunu, sinematograf bakışına sahip bir

Turkish Studies

romancının tasvir ve öyküleme yaklaşımını sezmemek çok da zor olmasa gerektir. Şiirin bütününe yansıyan bu anlayış, şiirde anlatılanların bir film şeridi gibi gözümüzün önünde canlanmasına yol açmaktadır. Şiirde anlatımcı bir üslubun varlığını aynı zamanda kullanılan dil bakımından da söylemek mümkündür. Şiirin anlatımında her ne kadar mazi ile gelecek duygusu iç içe ise de daha ağır basan kısmı mısra sonlarında yer alan ve görülen geçmiş zaman kipiyle kurulmuş “duruyordu, kasımdı üşüyorduk, gültüyordu, öpüşüyorduk,” vb. fiillerin varlığıdır.

Şiirin ana örgesi¹ “sis”tir ve “sis” şiirin içerik katmanlarını da oluşturan “gerilimi, belirsizliği, tehlikeyi, kaçışı ve yalnızlığı hatta bir tablo gibi çizilen ölüm sahnesini” temsil etmektedir. Bu çerçevede her ne kadar şair daha sonra bu mekâna açıklık getirecekse de bu ana öрге bütün bu içerik katmanlarının birleştiği bir mekân olan bulvara da adını verecektir.

Şiirde seçilen zaman da bu “sis” ana örgesini destekleyecek şekilde verilmiştir. Havaların henüz yeterince soğumadığı ve güneşin cılız da olsa varlığını hissettirdiği kasım ayında sisin görülmesi olasılığı çok daha yüksektir. Güneşin etkisiyle bir nebze de olsa ısınan hava yüksek basıncın tesiriyle fazlaca yükselemeden soğuk hava katmanıyla karşılaştığı için sise dönüşür ve zaman zaman şehrin üzerini bir tül gibi örter. Tevfik Fikret’in meşhur “Sis” şiirine ilham kaynağı olduğu gibi İstanbul’da sıkça rastlanan bir durumdur ve sis, İstanbul için özel bir anlam ifade eder. Şehir normalde bile bu kadar büyük ve korkutucu iken bir de sislere büründüğü zaman çok daha ürpertici ve boğucu bir hâl alabilmektedir.

Şair, “Meraklısı İçin Notlar” adını verdiği ve kitabın son bölümünde yer alan yazılarında, eserde yer alan şiirlerine dair bilgilere yer vermiş, her bir şiirin hangi duygu ve düşünceler içinde yazıldığını anlatmıştır. Aslında yazının bu şiire ait bölümünde şairin özel yaşantısına dair bazı bilinmeyenlere, daha doğrusu yanlış bilinenlere de ışık tuttuğunu görmekteyiz.

Attilâ İlhan “Meraklısı İçin Notlar” başlıklı yazısında “Sisler Bulvarı” için şunları söylemektedir:

“Bu pek ünlü şiiri, çoğu, Paris’te yazdığımı, adı geçen bulvarın Paris bulvarlarından birisi olduğunu sanır, öyle değildir. Şiiri Paris dönüşü, Lâleli’de Şair Nigâr Sokağı’nda, emekli öğretmen Melahat Hanım’ın evinde pansiyoner kalırken yazdım, o zaman Günseli Pasthanesi diye bir pastane vardı. Akşamları oraya düşer, sonbahar sisleri basıp sokak lambaları puslu puslu yandı mı, yürüyerek taa Atatürk köprüsüne kadar inerdim. Demek yürüyüşlerde bir yandan Paris günlerini düşünüyormuşum, bir yandan sevdiğim kıızı, bir yandan da gerilimli hayatı. Daha önce ‘Ben Sana Mecburum’ daki bazı şiirler dolayısıyla yazdığım gibi gizli komitacılık hayatı uzunca bir süre bıçağın ağzında yaşamamı gerektirmişti, bu yaşantının izlenimlerini dolaylı olarak böyle gerilim şiirlerinde söylemeye çalıştım. O zaman ciddi olasılıklar hâlinde beliren bazı şeyleri, sonraki kuşakların, gündelik ve acımasız gerçekler olarak yaşamasına ne demeli?”

Kırmızı Melek şarkısı merak edilmiştir, yeri gelmişken söyleyeyim; Porte d’orlen’da bir öğle sonu sinemaya gittik, sıradan bir Fransız filmi oynuyordu. Adı l’ange rouge/ kırmızı melek, film önemsiz ama aynı adı taşıyan şarkıyı unutmak ne mümkün!.. Müzik dükkânlarına girer,

¹ **Ana Öрге:** İçerik unsurlarından biri olan “İzlek”in belirlenmesinde yararlanılan yardımcı unsurlardan biridir. Nurullah ÇETİN, “Şiir Çözümleme Yöntemi” adlı eserinde bunu şöyle açıklar: “Ana Öрге: ‘Leitmotiv, leitmotif, laytmotif.’ Bu, esasında bir operada / müzikli dramada zaman zaman tekrarlanan nağme, ana düşüncüyü vurgulayan ögedir. Bir şiirde vurgulanmak istenen duygu ve düşüncenin etkisini artırabilmek için sık sık tekrar edilen çarpıcı ifadeye ‘ana öрге’ denir. Ana öрге ‘nağme-i asliyye’ de denir. Bunun ahenk sağlayıcı unsur olarak kullanılan ifade tekrarlarından farkı, kendisine ahenk sağlama işlevi vberilebildiği gibi aynı zamanda temel iletiyi pekiştirme amacına dönük olarak da kullanılmalıdır. Mesala Ahmet Kutsi Tecer’in ‘Nerdesin?’ şiirinde 2 kez tekrarlanan ‘nerdesin?’ kelimesi, aynı zamanda bir ana örgedir. Aynı şekilde Necip Fazıl’ın ‘Kaldırımlar’ adlı şiirindeki ‘kaldırımlar’ kelimesi de ana örgedir.” (Çetin, 2011, 16-17)

elektrikli gramofonlardan aralıksız bu şarkıyı dinlerdim. Ne kadar sevmişim ki işte böyle şiirin birisinde yer edinivermiş.” (İlhan 1995, 161)

Yakup Çelik, İlhan’ın şiirlerini incelediği Şubat Yolcusu adlı eserinde genel anlamda Sisler Bulvarı adlı eserin teması üzerinde durur. Çelik, İlhan’ın Sisler Bulvarı adlı şiirinde her şeye rağmen aşkı dışarıda bırakmadığını belirtir ve şöyle devam eder:

“Sisler Bulvarı şiirinde, ‘ben’in yaşadığı gerilim anında bile aşkı göz ardı etmediğini, sevgilisini yaşadıklarından haberdar etme isteğini yakalamak mümkündür.” (Çelik 1998, 84).

İnceleme

Üzerine çözümleme yaptığımız şiir metni, “elinin arkasında güneş duruyordu” dizesiyle başlar ve şiirde doğrudan ikinci tekil şahsa, yani sevgiliye bir hitap vardır. Ardından gelen dizelerde bu “biz”e döner ve birlikte yaşanmışlıklar, sevgiliye sanki bir mektupta anılarını yazıyormuş edasıyla aktarılmaktadır:

“elinin arkasında güneş duruyordu
aylardan kasımdı üşüyorduk
ağacın biri bulvarda ölüyordu
şehrin camları kaygısız gülüyordu
her köşe başında öpüşüyorduk” (İlhan 1995, 60)

Birinci bölümde mevsimsel etkilerin şair üzerinde bıraktığı üşüme hissi ve buna bağlı olarak çevresini algılayış biçimi yansıtılmaktadır. Sevgiliyle, onun elinin ardındaki güneş şeklinde ifade edilen varlığının sıcaklığıyla ısınma arzusudur. Ancak bu güneş tabiatı da şairi de ısıtmaya yetmiyor. Zira şair ve sevgilisi üşürken bulvarda dikilip duran bir ağaç, sonbaharın etkisiyle yapraklarını döküyor ve anbean ölüyordur. Bulvarda ölen bu ağaç, bu bölümde şairin kendisinin temsili olmak gibi bir misyonu da yükleniyor. Zira ilerleyen bölümlerde şair tıpkı o ağaç gibi aynı bulvarda öldürüldüğünü hayal edecektir. Sevgilinin elinin arkasında duran güneş, şehrin camlarından yansırken “şehrin camları kaygısız gülüyordu”; çünkü bu yansıma onlarda bir parlaklık, tebessüm eden bir insanın yüzündeki aydınlanma hissini çağırıyor. Şiirin bu bölümünde hem bulvardaki ağaç hem de şehrin camları kişilik özelliklerine bürünmüş olarak çıkıyor karşımıza. Ancak soğuğa ve sonbaharın etkisiyle ölüp gitmekte olan tabiata rağmen şair ve sevgilisi aşkı ve onun doğurduğu sıcaklığı hissetmekte ve bu sıcaklığın sembolleşmiş ifadesi olarak da her köşe başında öpüşmektedir:

“sisler bulvarı’na akşam çökmüştü
omuzlarımıza çoktan çökmüştü
kesik birer kol gibi yalnızdık
dağlarda ateşler yanmıyordu
deniz fenerleri sönmüştü
birbirimizin gözlerini arıyorduk” (İlhan 1995, 60)

Eğilip batmakta bile olsa güneşin varlığı bir nebze korkuların uzaklaşmasına ve kendilerini güvende hissetmelerine neden olurken güneşin batışı beraberinde akşamı ve karanlığı dolayısıyla da “tehlikeyi, yalnızlığı ve korkuyu” getiriyor. Aslında Sisler Bulvarı’na çöken akşamın insanda uyandırdığı bu hisler, şairin çoktandır omuzlarında bir yük gibi taşıdığı hislerdir ve akşamın çökmesiyle kendisini daha bir hissettirmiştir. Her ne kadar bir arada olsalar da karanlığın çökmesiyle birlikte şairin içine oturan yalnızlık hissi öylesine güçlüdür ki bunu “kesik birer kol gibi yalnızdık” ifadesiyle anlatır. Ancak buradaki “birer” sözcüğü önemlidir. Çünkü yalnız olan sadece kendisi değildir. Aynı zamanda sevgilisi de yalnızdır. Yalnızlık duygusunun ürperticiliğinden sıyrılmak için bir umut ışığı aranır; ancak hem dağlarda ateşler yanmıyordu”r hem de deniz

Turkish Studies

fenerleri sönmüştü”r. Artık birbirlerinin gözlerindeki ışıktan başka dünyalarını aydınlatacak hiçbir ışık kalmadığından “birbirimizin gözlerini arıyorduk” demektedir şair. Gözlerin birbirini araması aynı zamanda yalnızlaşmanın da ifadesidir. Artık sevgili, karanlığın içinde seçilemiyordur ve şair kendisini yalnız hissetmektedir. İşte bu an, okura yalnızlığın giderek derinleşeceğini sezdirmektedir.

Şair bu noktada yalnızlığın insanın bütün benliğini sardığı iki farklı anı da anımsatıyor okuruna. Dağda, karanlık çökmüşken bir başına yolculuk yapan insan için uzakta bir yerde kamp yapan insanların belki de gözlerden uzak aşk tazeleyen sevgililerin yaktıkları ateş, hem bir umut ışığı hem de yalnızlığını unutturan bir teselli gibidir. Oraya ulaşabilmek düşüncesi, şartların bütün olumsuzluğuna rağmen yolcuya inanç ve direnç verecektir.

Yalnızlığın kendisini belki de insana en yoğun hissettirdiği anlardan biri de açık denizde yapılan gece yolculuklarıdır. Her yerin karanlık bir perdeyle örtüldüğü, sonsuz bir boşlukta kaybolunduğu hissi uyandıran bu anda, kurtuluşun müjdecisi uzaktan yanıp sönerek göz kırpan deniz fenerleridir. İşte şair bu bölümde “dağlarda ateşler yanmıyordu” ve “deniz fenerleri sönmüştü” ifadeleriyle bütün hissiyatını kaplayan yalnızlık hissini ne denli derinleştiğini ve tehdit algısının, korkunun benliğini nasıl sardığını son derece güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Zira artık ne dağlarda sıcaklığında kendini güvende hissedip aşkı tazeleyebileceği bir ateş yanmakta ne de kurtuluşun müjdecisi deniz fenerleri göz kırpmaktadır. Şair yalnızlığın karanlık girdabında bütün korkularıyla baş başa kalakalmıştır.

“sisler bulvarı'nda seni kaybettim
sokak lambaları öksürüyordu
yukarda bulutlar yürüyordu” (İlhan 1995, 60)

Bir önceki bölümde şairin omuzlarına çoktan çökmüş olan ve kendisini kesik bir kol gibi yalnız hissetmesine neden olan karanlık, sevgilisini de yitirmesine neden olmuş ve artık şair büsbütün yapayalnız kalmıştır. Yalnızlık hissi gittikçe derinleşen şairin çevresini algılayış biçimi de karamsarlaşmaya başlar. Sislerin arasında kesik kesik yanıyormuş gibi görünen lambaları soğğun da etkisiyle üşüyüp öksürmeye başlayan hasta birer adam gibi algılar.

Hikmet Akarsu, “sokak lambaları öksürü”rken şairin sevgilisini yitirmiş olduğunu belirtir. Şairin yalnız kendisini değil, İstanbul'u bile inciten, ağlatan acılar yaşadığını, bu nedenle de ölümü göze aldığını ifade eder (Akarsu 2005).

Yine gökyüzüne çevrilen dikkat aynı ruh hâlinin etkisiyle bulutları yürüten insanlar gibi düşündürür şaire. Bu bölümde yine kişileştirmenin güzel örneklerine rastlıyoruz.

“terkedilmiş bir çocuk gibiydim
dokunsanız ağlayacaktım
yenikapı'da bir tren vardı” (İlhan 1995, 60)

Sevgilisini de yitirip sisli ve karanlık bir gecede, tehlikelerle dolu koskoca bir şehirde yapayalnız kalan şairde gerilim duygusu iyiden iyiye artmakta ve kendisini ailesinin korumasından mahrum kalmış, terk edilip sokağa atılmış bir çocuk gibi hissetmektedir. Bu hâl öylesine derinden etkiler ki şairi, dokunsanız ağlayacak bir çocuk gibidir artık. İşte bu noktada, bu bölümün son dizesi “yenikapı'da bir tren vardı” şiirin içerik katmanlarından birini oluşturan “kaçış, coğrafyadan uzaklaşma” temasının ilk ifadesi olarak karşımıza çıkar. Zira artık kendisini bu şehirde terk edilmiş bir çocuk gibi yapayalnız, tehlikede ve ağlamaklı hissetmekte, onda bu duyguları uyandıran Sisler Bulvarı'ndan ve bu karanlık şehirden kaçıp gitmek istemektedir.

Şiirin bu bölümünde bir taraftan coğrafyadan, kendine sıkıntı veren bu şehirden ve o andan kaçıp gitme arzusu ifade edilirken diğer yandan da kendinden uzaklaşma düşüncesi kendini

Turkish Studies

göstermektedir. Şairin aslında kaçmak istediği şehir değil içinde yaşadığı an ve dolayısıyla kendisidir. Bu tespitimizi destekler mahiyette ve bunun hemen ardından kendisi için bütün problemlerinden kurtuluşun çaresi olacağını düşündüğü ölümünü hayal edecektir.

“sisler bulvarı'nda öleceğim
sol kasığımdan vuracaklar
bulvar durağında düşeceğim
gözlüklerim kırılacaklar
sen rüyasını göreceksin
çığlık çığlığa uyanacaksın
sabah kapımı çalacaklar
elinden tutup getirecekler
beni görünce taş kesileceksin
ağlamayacaksın! ağlamayacaksın!” (İlhan 1995, 61)

Diğer taraftan kaçıp gitmenin bu şehri terk etmenin çok da kolay olmadığı bir gerçektir. Kaçıp uzaklaşmanın hayali kurulsu bile, gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Bu sebeple sıkışıp kaldığı bu tekinsiz şehirde gittikçe bastıran karanlık, soğuk ve sisin altında artık öleceğini düşünmekte ve onun nasıl gerçekleşeceğine dair hayal kurmaya başlamaktadır.

Attila İlhan, bir başka ifadeyle şiirdeki ‘ben’, uzun yıllar ideolojisinden dolayı takibe, kovuşturmaya ve tutukluluğa giden bir süreç yaşamış ve bu yaşananlar, onun duygu dünyasında derin izler bırakmıştır. Aynı zamanda kendisini her an ölümle burun buruna hissetmesine yol açmıştır. Bu his öylesine derindir ki aynı zamanda sinematografik bir bakışı da içeren film senaryosu gibi bir ölüm sahnesi hayal edilmektedir.²

“*Sol kasığından vurulacak, bulvar durağında düşecek ve gözlükleri de yere düşüp kırılacaktır.*” Burada yine aşk teması canlılığını korumaktadır. Sevgililer arasında telepatik bir bağ olduğu inancını sezdirenen bir ifadeyle; “sen rüyasını göreceksin, çığlık çığlığa uyanacaksın” demektedir şair. İşte buradan sonrası da yine bir film sahnesi gibi devam etmektedir. Vurulan adamın sevgilisinin kapısı çalınacak ve teşhiste bulunması için elinden tutulup olay yerine getirilecektir. Sevgilinin kendisinin vurulmuş yerde yatar hâlini gördüğü an da oldukça dramatik bir şekilde tasvir edilmiştir: “*beni görünce taş kesileceksin, ağlamayacaksın! ağlamayacaksın*”. Sevgili gördüğü manzara karşısında taş kesilecek ve acısı öylesine derin ve yıkıcı olacak ki kendisinde ağlayacak güç bile bulamayacaktır. Ancak bu tekrarlanan “*ağlamayacaksın*” ifadesinde ağlamaya gücü yetmeyecek kadar derin bir acı hissi yaşayacak olmasının yanında, şairin sevgilisine kıyamaması ve onun ölümünün ardından bile ağlamasına tahammül edemediği sonucunu da çıkarmak mümkündür.

“sisler bulvarı'ndan geçtim sırsıklamdı
ıslak kaldırımlar parlıyordu
durup dururken gözlerim dalıyordu
bir bardak şarapta kayboluyordum
gece bekçilerine saati soruyordum
evime gitmekten korkuyordum
sisler boğazıma sarılmışlardı” (İlhan 1995, 61)

² Mehmet Kaplan, Attilâ İlhan’ın şiirlerinde mekânın geniş yer tutmasını ve birbirinden çok farklı mekânlara şiirinde yer vermesini film tekniğini kullanmasına bağlar. (Kaplan 1973, 230) Şair, başarılı film tekniğini ve senaryo yazarlığını şiirinde de bir anlatım yöntemi olarak kullanmıştır.

Şiirin bu bölümünü sondan başa doğru incelemek daha doğru olacaktır. Çünkü son iki dize bu bölümün bütünü üzerinde oldukça belirleyici bir öneme sahiptir. Şair ölümünü son derece dramatik bir film sahnesi gibi hayal ettikten sonra gerçek hayata tekrar döner. Her ne kadar kendisini kesik bir kol gibi ve terk edilmiş bir çocuk gibi yapayalnız hissetse de gerçekte sığınabileceği bir evi vardır ve oraya doğru yönelmiştir. Ancak bu ev kendisini güvende hissetmesine yetmeyecektir. “*Evime gitmekten korkuyordum, sisler boğazıma sarılmışlardı*” dizeleri bunun en açık ifadesidir. Bir şeylerden korkan ve gizlenen, her an ölümün soğuk nefesini ensesinde hisseden insan için ev bir sığınak olmaktan çıkar; bilakis yerinin tespitinde kullanılacak bir jurnalcı rolü üstlenir. Üstelik “*sisler boğazın(m)a sarılmışlardı*”r ve tehlike her an karşısına çıkabilecek kadar kendisine yakındır.

Şair şiirin başından beri kullandığı sis imgesini bu ifadeyle anlamca biraz daha belirginleştiriyor. Normalde bütün ayrıntısıyla görülebilen mekânlar, üzeri sisle kaplandığında gizemli ve korkutucu olabiliyor. Nitekim Tevfik Fikret'i “Sis” şiirinde fevkalade bir karamsarlığa sevk eden duygu da aynıdır. Çünkü uzun bir süredir II. Abdülhamit'in hafiyelerince takip edilmekte ve bu sebeple evinde tecrit hayatı yaşamaktadır. Devrin puslu havasına bir de boğazın sisi eklenince artık İstanbul Fikret için kendisine güvenilmez basit bir hayat kadını olarak görünecektir.

Yukarıdaki tespitimizin ışığında şiiri değerlendirdiğimizde, Attilâ İlhan için de sis aynı zamanda gizliliği, belki de kendisini takip eden ama kim olduğunu bilmediği birtakım istihbarat görevlilerini ya da polis memurlarını ifade eden bir imge olarak da düşünülebilir. Bu sebeple şair evine gitmekten korkmaktadır ve etrafta dolanıp saatin iyice ilerlemesini bekler. Bunu da “*gece bekçilerine saati soruyordum*” dizesinden anlamaktayız. Çünkü saat gerçekten ilerlemiş ve adamakıllı gece olmuşsa tehdit unsurları için de artık istirahat saati gelmiş demektir. İşte bütün bu tehditlerin ortadan kalkması ve kendisini güvende hissedeceği, biraz da yalnızlığına teselli bulacağı evine gitmek için sabırsızlanmakta ve zamanın çabuk geçmesini istemektedir. Dolayısıyla böylesine sıkıntılı bir durumu yaşayan ‘ben’ için her zamanın anı derinden hissedildiğinden uzayıp gider ve bir türlü geçmek bilmez. Sabırsızlanan ‘ben’ içinde bulunduğu bu bunaltı veren sıkıntılı hâlin bir an evvel sona ermesi arzusuyla sürekli saate bakar yahut çevresindekilere sorar. İşte gece yarısı tehdit altında sokakta dolaşan ve yaşadığı sıkıntılı ruh hâli ile bunalan ‘ben’ kolunda saati de olmadığından tek çare etraftaki yegâne kişi gece bekçisine saati soracaktır. İşte bu endişeler içinde etrafta dolaşırken çevreyi ve objeleri daha dikkatli bir gözle süzüyor ve ayrıntılar onun için önem kazanmaya başlıyor. Bu sırada şair, sisler bulvarından geçmektedir ve bulvar sırlıslıklamdır, belli ki yağmur yağmaktadır. Islanan kaldırım taşlarından çevredeki ışıkların yansımaları görünmektedir. Parlayan kaldırımlar şairde bir ayna hissi uyandırıyor, bu aynayla yüzleşen şairin “durup dururken gözleri dalıyor”. Sanırım buradaki ayna metaforundan hareketle durup dururken dalıp gitme daha anlaşılır olacaktır. Zira insan aynaya uzunca bir süre baktığında yüzündeki değişimden başlayarak kendisinde değişime yol açan hayatın farklı anlarını hatırlar ve aynanın açtığı kapıdan geçmek suretiyle bir bakıma aynanın karşısında kendi “ben”inin derinliklerine dalar. İşte şairi ıslak kaldırım taşlarının yansımada kendi dünyasının derinliklerine yönelten bu histir.

Şiirin bu bölümünde “*bir bardak şarapta kayboluyordum*” dizesi ise bütün bu sıkıntılardan kurtulmanın yolu olarak bir bardak şarabın sarhoş ediciliğine sığınma arayışı yine kaçış duygusunun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka bakış açısıyla da yine kadehte parlayıp duran şarabın yüzeyindeki yansımada aynı ayna hissi oluştuğunu ve şairin kendisiyle ve yaşadığı sorunlarla yüzleştiğini düşünebiliriz. Dizede bu tespitimizi güçlendiren ifade “kaybolmak” sözcüğüdür. Öylesine karmaşık bir ruh hâli içindedir ki şarabın yüzeyinden yansıyan aksinde kendisiyle hesaplaşan şair, ruhunun bu karmaşası içinde kaybolacaktır.

Turkish Studies

Attilâ İlhan ve alkol bahsine de değinmek şiirin anlaşılması açısından yararlı olacaktır. Şair, “Meraklısı İçin Notlar” bölümünde gerek şiirlerinde sıkça alkollü içecek adlarının geçmesi gerekse alkolün bir sığınak olarak görülmesi noktasında kendisi hakkında yanlış bir kanaatin var olduğunu, zannedilenin aksine kendisinin alkolik olmadığını hatta nerdeyse “İçmiyorum.” diyecek kadar alkolün hayatından uzak olduğunu şu sözlerle ifade ediyor: “... Nedense okurlar (yalnız onlar mı, eleştiriciler de) bundan benim alkol düşkünümü olduğumu çıkarmışlar. Mehmet Kaplan, ‘Şiir Tahlilleri’nde, Attilâ İlhan şiirini ozanın alkol düşkünlüğüyle açıklamaya bile kalkıştı. Oysa yok böyle bir şey, Türk şiirinin en ‘kuru’ ozanlarından biriyim ben. Aram içkiyle de cıgarayla da iyi değil. Paris’te Fransız hayatının ayrılmaz parçası olan içki çeşitleri, o hayata uymak çabalarımın olağan bir sonucu olarak şiirlerime giriyor...” (İlhan 1995, 161).

“bir gemi beni afrika'ya götürececek
ismi bilmiyorum ne olacak
kazablanka'da bir gün kalacağım
sisler bulvarı'nı hatırlıyacağım
kırmızı melek şarkısından bir satır
lodos'tan bir satır yağmur'dan iki
senin kirpiklerinden bir satır

simsiyah bir satır hatırlayacağım
seni hatırlatanın çenesini kıracağım
limanda vapurlar uğuldayacak” (İlhan 1995, 62)

Şiirin içerik katmanları arasında saydığımız “kaçış ve coğrafyadan uzaklaşma arzusu” bu bölümde belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sevgilisini kaybettiğini hissettiği anda Yenikapı’daki tren objesiyle örtüşen bu duygu, bu bölümde bir gemiyle Afrika’ya kaçış olarak kendisini gösteriyor. Şair, tıpkı ölümünü hayal ettiği gibi, kaçışını da ayrıntılarıyla hayal ediyor. İsmi bilmediği bir gemiyle Akdeniz üzerinden Afrika’ya kaçacak, Fas’ın Kazablanka limanında özgürlüğüne kavuşacak ve orada bir gün kalacaktır. Ancak her ne kadar bedensel varlığıyla yaşadığı yerden kaçıp uzaklaşacaksa da hisleriyle hep burada kalacaktır. İlk hatırlayacağı yer ise yine Sisler Bulvarı olacaktır. Aslında Sisler Bulvarı değildir hatırlanan, hatırlanmak istenen ya da hatırlanmaktan korkulan, doğrudan sevgilinin kendisidir. Bu arada sevgiliyle özdeşleşen ayrıntılar bir bir sıralanır şiirde; “kırmızı melek şarkısından bir satır, lodos'tan bir satır, yağmur'dan iki, senin kirpiklerinden bir satır hatırlayacağım” der ve bütün bunlara sevgiliyi hatırlattıkları için kızar. Bu sebeple “seni hatırlatanın çenesini kıracağım” diyerek aslında sevgiliyi ardında bırakıp gitmiş olmanın ya da sevgiliyi kaybetmiş olmanın kendisinde meydana getirdiği bütün gerilimi ve hırsı “ağzını kırmak” suretiyle tüm bu sayılan anılardan çıkarır. Ancak kaçış bitmemektedir. Çünkü artık anılarından da kaçmak istemektedir ve kendisini bütün kaçmak istediklerinden alıp götürecektir vapurlar limanda onu beklemektedir.

“sisler bulvarı bir gece haykırmıştı
ağaçları yatıyordu yoksuldu
bütün yaprakları sararmıştı
bütün bir sonbahar ağlamıştı
ağlayan sanki İstanbul'du
öl desen belki ölecektim
içimde biber gibi bir kahır
bütün şiirlerimi yakacaktım
yalnızlık bana dokunuyordu” (İlhan 1995, 62)

Şair bu bölümde yine kaçış hayalinden sıyrılarak gerçek dünyaya dönmektedir. Sisler Bulvarı büsbütün, içindeki her şeyle kişileştirilmekte ve sanki bir an şairin kendisiyle

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

özdeşleşmektedir. “Sisler bulvarı bir gece haykırmıştı” derken şair aslında Sisler Bulvarı'nın dilinden, sevgilisinin yokluğundan kaynaklanan yalnızlık hissini haykırmakta ve hem Sisler Bulvarı'nı hem İstanbul'u acılarına ortak etmektedir.

“bütün bir sonbahar ağlamıştı
ağlayan sanki İstanbul'du
öl desen belki ölecektim” (İlhan 1995, 62)

Şiirde şehre ait ayrıntılar bireysel olanın mekâna taşınması şeklinde ifadesini bulmuştur. Şehre ait her unsur insana ait her duyusu bünyesine alır ve dışa vurur. Aynı şekilde yukarıdaki mısralarda şehir, insanla birlikte üzülen, sevinen, rahatlayan, gülen kısaca bütün duygularını/ etkilenmelerini paylaşan bir dost/ arkadaş olarak görülür (Eliuz 2001):

Sisler Bulvarı yine bir sinematografik bakışla bu bölümde tüm unsurlarıyla kişileştirilerek ele alınmaktadır. Yoksul ve bütün yaprakları sararmış, bitkinlikten yatan ve “bütün bir sonbahar ağlamış” ağaçları olan Sisler Bulvarı artık şiir kişisine dönüşmekte ve doğrudan şair yani Attilâ İlhan olmaktadır. Şiirin başında “aylardan kasımdı üşüyorduk / ağacın biri bulvarda ölüyordu” dizelerini izah ederken bu ağacın şiirin ilerleyen bölümlerinde sanki şairi sembolize eden bir varlık olarak karşımıza çıkacağı hissine kapıldığımızı ifade etmiştik. İşte bu bölümde tam da bu durum gerçekleşmektedir. Ancak “haykıran, yoksul, bütün yaprakları sararmış bir ağaç gibi yatan ve yine bütün bir sonbahar boyunca ağlayan” sisler bulvarı ve o yaşlı ağaç değil, bütün İstanbul'dur. Böylece şair “içimde biber gibi bir kahır” diye anlattığı acısını tüm şehirle paylaşır, bir bakıma şehir de onunla yas tutar.

“öl desen belki ölecektim / bütün şiirlerimi yakacaktım/ yalnızlık bana dokunuyordu” ifadeleriyle şair, sevgilisinin yokluğunda hissettiği yalnızlığın ne denli kendisine dokunduğunu çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Şair, bu yalnızlıkla yaşamaktansa ölmeye bile razı olduğunu, hatta çok değer verdiği bütün şiirlerini bile yakmayı göze aldığını anlatmaktadır. Zira bu yalnızlık hissi şairde öylesi derin bir yaraya dönüşmüştür ki şairin bütün bir sonbahar boyunca yapraklarını ağlar gibi döken ve her gün anbean ölen bir ağaç gibi eriyip solmasına ölümden de beter, biber gibi acı bir kahır yaşamasına yol açmaktadır.

“eğer sisler bulvarı olmasa
eğer bu şehirde bu bulvar olmasa
sabah ezanında yağmur yağmasa
şüphesiz bir delilik yapardım
hiç kimse beni anlayamazdı
on beş sene hüküm giyerdim
dördüncü yılında kaçırdım
belki kaçarken vururlardı” (İlhan 1995, 63)

Şiirin bu bölümünde ise yine dramatik bir hayalin tasviriyle karşı karşıya kalıyoruz. Sisler Bulvarı, şair için sevgiliyle her köşe başında sıcak yakınlaşmaların yaşandığı anılarla dolu bir mekândır. Bu sebeple varlığıyla sevgiliyi hatırlatmaktadır. Dolayısıyla burası şairi hayata bağlayan ve “ölmek, kaçıp gitmek ya da bir delilik yapıp teslim olmak” gibi aslında şairin pek de arzu etmediği fakat yalnızlığın dayanılmaz ıstırabı karşısında çaresizlik içinde sığınılacak birer liman gibi gördüğü, tüm bu çılgınlıkları yapmasına engel olan bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şairin bir delilik yapmasına mani olan nedenlerden biri de sabah ezanında yağmurun yağmasıdır. Sabah ezanı, makamı itibarıyla insanın ruhunu rahatlatan ve aynı zamanda günün doğmasının yakın olduğunu hatırlatan bir özelliğe sahiptir. Ezanın musikisine yağmurun dinlendiren sesi de eklenince ortaya çıkan ezgi, insanın ruhunda ferahlamaya yol açan ve tazelik

Turkish Studies

verip onu hayata bağlayan bir nitelik kazanır. İşte sevgiliyle yaşanan güzel anların sembolleştiği Sisler Bulvarı'nın varlığı ve sabah ezanında yağın yağmurun ferahlatıcılığı onu bir delilik yapmaktan alıkoyan unsurlardır. Eğer böyle olmasa belki de “şüphesiz bir delilik yapardı” ve “hiç kimse onu anlayamazdı”, niçin böylesi bir delilik yapmıştı. Ama anlaşılın o ki bu da yukarıda izah edilen sebeplerden bir kaçış vasıtasıydı. “On beş sene hüküm giyerdi” ve bu bir daha sevgiliyi görememek demektir. Böylece ondan tamamen kurtulmuş olurdu, ancak öylesine sevmekteydi ki “dördüncü yılında kaçırdı”, “belki kaçarken vururlardı” ve böylece ölür, tüm acılarından kurtulmuş olurdu. Aslında bu bölümde şair daha öncekine benzer yine film sahnesi kıvamında ve sürükleyiciliğinde bir ölüm sahnesi, bir son hayal etmektedir.

“sisler bulvarı'ndan geçmediğin gün
sisler bulvarı öksüz ben öksüzüm
yağmurun altında yalnızım
ağzım elim yüzüm ıslanıyor
tren düdüklere iç içe giriyorlar
aklımı fikrimi çeliyorlar
sisler bulvarı ayaklanıyor
artık kalbimi susturamıyorum” (İlhan 1995, 63)

Şiirin bu bölümünde yine hayalden gerçek dünyaya dönüş söz konusu ve şair boyunca neresi olduğuna dair gizemini koruyan Sisler Bulvarı'nın artık Aksaray civarında bir yer olduğu anlaşılıyor. Sisler Bulvarı şairin yaşadığı aşk ve onun çevresinde gelişen gerilim, kaçış, ölüm gibi duyguların hepsini birden temsil eden bir mekân hâlini alıyor ve şairle adamakıllı özdeşleşiyor. Öyle ki şair, “sisler bulvarı'ndan geçmediğin gün / sisler bulvarı öksüz ben öksüzüm” diyecek kadar bunu ileri götürüyor. Ancak yine de yalnızlığından kurtulabilmiş değil ve yağmurun altında eli yüzü ıslanırken iç içe giren tren düdüklere hâlâ şair boyunca hayalini kurduğu, “ölüm, kaçış, hapishane hayatı ve yine ölüm” fikrine doğru çeken ve aklını çelen bir unsur olarak ifade ediliyor. Ve nihayet bütün bu duyguları yaşamasına neden olan karanlık sona eriyor. Çünkü “aksaray'da ışıklar yanıyor”. Şiirin sonunda Sisler Bulvarı'yla birlikte aslında şair de ayaklanıyor ve bütün bu yaşadıklarına, yalnızlığına, ölümden bile acı gelen ve bu uğurda pek çok şeyi göze almasına sebep olan sevgiliyle kavuşma arzusunu dillendiriyor. Zira şair “artık kalbimi susturamıyorum” diyecek kadar duygularının isyanına engel olamıyor.

Sonuç

Attilâ İlhan toplumcu gerçekçi bir şair olmasına rağmen Sisler Bulvarı adlı kitabında yer alan eserler bu çizgide kaleme alınmamıştır. Dolayısıyla Sisler Bulvarı adlı şiirde de toplumcu gerçekçi çizgilere yer verilmemiştir. Ancak bu şiirde kendisine yer bulan toplum tamamıyla da toplum gerçeklerinden sıyrılmış değildir. Sisler Bulvarı şiirinde ortaya konan “ben” toplum gerçekleri içinde var olan, büyük şehrin bir parçası durumunda bulunan, bu mekânın sorunları içinde bunalan, imkânsız aşkı yaşayan biridir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Attilâ İlhan, Sisler Bulvarı adlı şiirinde, bir yandan yaşadığı aşk ilişkisinin duygusal kırılmalarını, bir yandan ideolojisi sebebiyle içine düştüğü polisiye macerayı ve bütün bunlardan kaynaklanan kendinden, içinde yaşanan zamandan ve mekândan uzaklaşma duygusunu dile getirmiştir.

Sisler Bulvarı, onun için hayatının en anlamlı ve aynı zamanda en karmaşık anılarını barındıran, tehlikeyi ve yalnızlığı iliklerine kadar hissettiği, “kesik bir kol gibi” kalakaldığını ve çaresiz olduğunu düşündüğü anlarda ölümünü hayal ettiği, tutkuyla yaşadığı hatta uğruna kendini zehirleyip bütün şiirlerini yakmayı bile göze aldığı büyük aşkla bütünleşen, bir delilik yapıp teslim

Turkish Studies

olmasına mani olan ama zaman zaman da bütün bunları bir arada yaşamasına neden olduğu için kaçıp gitmeyi de hayal ettiği bir mekânın adıdır.

“Sisler Bulvarı” şiiri şairin biyografisinin ışığında değerlendirildiğinde Attila İlhan'ın hayatında önemli bir yer tutan “İstanbul”, “aşk” ve “tutsak olmak” ve “kendinden ve coğrafyadan kaçmak” kavramlarının bir arada bir polisiye film kıvamında anlatıldığı onun en güzel şiirlerinden biridir. Bu çerçevede bir gün şairin hayatını konu alan bir film ya da belgesel çekilirse şayet, Attila İlhan'ın çok zaman bir sisin ardından görülen aşk, yalnızlık, hasret ve tehlikelerle dolu hayatını en güzel anlatan mekân “Sisler Bulvarı” olacaktır.

Kaynakça

AKARSU Hikmet, “Attilâ İlhan'ın Şiirleri” Cumhuriyet Kitap, 01 Aralık 2005.

ALİYE Zeynep, “Attilâ İlhan'la Yazarlığı Üzerine: ‘Toplumcu sanatçı, sorumluluk altındadır.’”, Cumhuriyet Kitap, 13 Mayıs 1999.

ÇELİK Yakup, “Attilâ İlhan Şiiri”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Ağustos-Eylül 2003 sayı: 42-43 <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi42-43/celik.htm> (ET:12.11.2011).

ÇELİK Yakup, Şubat Yolcusu-Attilâ İlhan'ın Şiiri, Akçağ Yay., Ankara 1998.

ÇETİN Nurullah, Şiir Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap Yayınları, Ankara, 2011, s.16-17.

ELİUZ Ülkü, “Attilâ İlhan'ın Şiirlerinde Mekânın Postmodernist Açısından Yorumu”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, S: 594, (2001), s. 647-657.

İLHAN Attilâ, “Meraklısı İçin Notlar”, Sisler Bulvarı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1995.

KAPLAN Mehmet, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.